

חרישה בשביעית

גדר "חרישה"

א. **ספרא בהר פרשה א:ד**
"ושבתה הארץ" - יכול מלחפור בורות ושיחים ומערות ומלתקן את המקוואות? תלמוד לומר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור." אין לי אלא לזרע ולזמור, לחריש לעידור לניכוש ולכיסוח ולביקוע מניין? תלמוד לומר "שדך לא" ו"כרמך לא" - כל מלאכה שבשדך ובכרמך.

ב. **משנה מסכת שביעית פרק ב:ב**
מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות עד ראש השנה

ג. **תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ב**
"מזבלין ומעדרין במקשאות" - מהו לחרוש להם? תני כל זמן שאת מותר לחרוש את מותר לזבל ולעדר. אם אין את מותר לחרוש אין את מותר לא לזבל ולא לעדר.

ד. **רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ג:ט**
וכל הדברים האלו [קודם ר"ה] בזמן המקדש כמו שאמרנו, אבל בזמן הזה מותרין בעבודת הארץ עד ר"ה. אף בזמן המקדש מותר לסקל ולזבל השדות ולעדר המקשאות והמדלעות ובית השלחין עד ר"ה....

ה. **ר"ש מסכת שביעית פרק ב משנה ב**
מעדרין - מלשון "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון" (ישעיה ז) ענין חפירה כלי ברזל שחופר בידי אדם כעין חורש בשוורים

ו. **פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק ב משנה ב**
ומעדרין, חופרין בעיקרי האילנות.

ז. **רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א:ד**
כיצד [שאר תולדות]? החופר או החורש לצורך הקרקע, או המסקל או המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריך או המרכיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבודת האילנות, מכין אותו מכת מרדות מדבריהן.

ח. **דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ד:כד**
לצורך הקרקע. קאי גם על חופר וגם על חורש, דדוקא לצורך הקרקע אסור, אבל החופר לצורך בור מותר גם מדרבנן כדלקמן ספ"ב וכן החופר לצוד את האישות ואת העכברים:

ט. **דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ד:כב**
החופר או החורש. החילוק בין חופר לחורש הוא דחופר הוא במקום אחד וחורש הוא בכל הקרקע או בחלק מהקרקע, וחפירה אינה אלא מדרבנן כמש"כ רבנו בסמוך.. ה"ז שעודרין תחת הגפנים משום שאינו אלא מדרבנן כמש"כ בה"י ואף על גב דחרישה דאורייתא כנ"ל תולדות דרבנן ומש"כ רבנו בפ"ז משבת ה"ב דחפירה אב ובכלל חרישה הוא כאן אפי' אבות אינן אלא מדרבנן וכנ"ל ה"ג:

י. **חזון איש שביעית יז:**
כל הנמוקי יוסף דרבנן לא חשיבי להו [חפירת אמה] כעודר משום דשדי למרחוק ועודר מנח לו במקומו. ואין כונתו ז"ל דשדי לבראי חוץ לשדה, אלא חוץ לאמה.

יא. **משנה ברורה סימן שלו:כו**
והמשקה את הזרעים חייב משום זרע דמועיל להצמיח, וגם משום חורש שמרפיא הקרקע ע"י הלחלוח:

יב. **שער הציון סימן שלו ס"ק יח**
ועיין באור זרוע שדעתו כהרמב"ם דאינו חייב רק משום זרע. וכתב שם דלפי זה בקרקע שאינה זרועה אף שעומדת לחרישה מותר להטיל בה מים. אכן דעת הסמ"ג והגהות מיימוני כמסקנת אביי [דהוי ג"כ חורש], וכן משמע גם כן דעת הרוקח שהעתיק לדין זה במלאכת חורש ובמלאכת זרע, וכן משמע גם כן דעת הגר"א בביאורו, ולפי זה יש לזהר גם בקרקע שאינה זרועה אם רק עומדת לחרישה....

יג. **חזון איש שביעית יז:**
והא דלא חשבי ליה רבנן [לחופר אמה] חורש משום מכשיר אגפיה, אין צריך טעם, דמובן הדבר כיון דאין כונת המלאכה לכך...

חרישה קודם ר"ה

י.ד. משנה מסכת שביעית פרק א:א

עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית? בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי [שנה ו'], ובית הלל אומרים עד העצרת. וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו:

טו. תוספות יום טוב מסכת שביעית פרק ב משנה ב

וא"ת, ואמאי לא שרינן עידור בכל האילנות [ולא רק מקשאות ומדלעות] כמו זיבול בכל השדות [בתוספת]? והרי תרוייהו בשביעי' עצמה דברי סופרים, כמו שפסק הרמב"ם בריש הלכות שמטה דחרישה מדברי סופרים! י"ל דהחמירו בעידור וחרישה שהיא עבודה בגוף הקרקע. אבל להר"ב שכתב שמה שהוא מדברי סופרים [בשמיטה] בתוספת שביעית לא גזור, צריך לומר דסבירא ליה כמ"ש הר"ש דחרישה מדאורייתא [בשמיטה], ודוקא בקישואים ודלועים, דהוה עידור וחרישה עד ר"ה לצורך פירות, הוא דהתירו. וכ"כ הר"ב דלצורך פירות התירו.

חרישה תוך שביעית

טז. שמות כג:יא

והשביעית תשמיטתה ונטשיתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה פותעשה לךרמך לזיתך:

יז. שמות לד:כא

ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בקריש ובקציר תשבת:

יח. משנה מסכת שביעית פרק א:ד

"בחריש ובקציר תשבות":

- אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, אלא חריש של ערב שביעית שהוא נכנס בשביעית וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית.
- ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר.

יט. רש"י שמות לד:כא

וכך משמעו: "ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבות", ועבודת ששת הימים שהתרת לך יש שנה שהחריש והקציר אסור. ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר (ויקרא כה ד) "שדך לא תזרע וגו'".

כ. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק א:א

כתיב "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות" וכתיב "בחריש ובקציר תשבות", מה אנו קיימין? אם לענין שבת בראשית והלא כבר נאמר "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך"! ואם לענין שבתות שנים והלא כבר נאמר "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך"! אלא אם אינו ענין לשבת בראשית ולא לענין שבתות השנים, תניהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים. "בחריש ובקציר תשבות" - בחריש שקצירו אסור, ואיזה זה? זה חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית. ובקציר שחרישו אסור, ואיזה זה? זה קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית.

כא. חידושי הריטב"א מסכת מכות דף ח עמוד ב

ור' מאיר הלוי ז"ל מפרש דכולה קרא נדרש בימי שמיטה, ו"ימים" האמורות כאן שנים הם. ואין זה נכון בעיני, דאע"ג דכתב קרא "ימים" במקום שנה כדכתיב "ימים תהיה גאולתו" "ימים או עשור", אבל כשיש שם מנין כך וכך או ביום כך וכך לא קרי להו "ימים", ולא קאמר "יום פלוני" במקום "שנה פלוני". ולסתום חזון אמר המלאך לדניאל "ימים אלף" (דניאל י"ב י"ב), למאן דמפרש דבעי לומר שנים. ואין לנו בזה אלא פירש"י ז"ל.

תחילת מסכת מועד קטן

כב. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ב:ג.

תנן: "משקין בית השלחין במועד ובשביעית." בשלמא מועד [אסור] משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן. אלא שביעית, בין למאן דאמר [אסור] משום זורע, ובין למאן דאמר [אסור] משום חורש, זריעה וחרישה בשביעית מי שרי?

- אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא. דתניא, "רבי אומר: וזה דבר השמטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים."
- רבא אמר: אפילו תימא רבנן, אבות אסור רחמנא, תולדות לא אסור רחמנא, דכתיב "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע וגו'". ...והתניא: "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר, אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוח?"

תלמוד לומר: שדך לא כרמך לא. לא כל מלאכה שבשדך, ולא כל מלאכה שבכרמך. מנין שאין מקרסמין, ואין מזרדין, ואין מפסגין באילן - תלמוד לומר: שדך לא כרמך לא, לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך. מנין שאין מזבלין, ואין מפרקין, ואין מאבקין, ואין מעשנין באילן - תלמוד לומר: שדך לא כרמך לא, כל מלאכה שבשדך לא, וכל מלאכה שבכרמך לא. יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים - תלמוד לומר: שדך לא תזרע זריעה בכלל היתה, ולמה יצתה - להקיש אליה, לומר לך: מה זריעה מיוחדת, עבודה שבשדה ושכרם - אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם! מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

כג. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ג-:

איתמר: החורש בשביעית, רבי יוחנן ורבי אלעזר: חד אמר: לוקה, וחד אמר: אינו לוקה.

- לימא בדרכי אבין אמר רבי אילעא קמיפלגי, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא, "כל מקום שנאמר כלל בעשה, ופרט בלא תעשה, אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל - מאן דאמר לוקה, לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא. ומאן דאמר אינו לוקה, אית ליה דרבי אבין?"
 - לא, דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא. מאן דאמר לוקה, שפיר. ומאן דאמר אינו לוקה, אמר לך: מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרת לא מיחייב.
- ולא? והתניא, "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר, אין לי אלא זירוע וזימור... אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם!" מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.
- כי אתא רב דימי אמר, "יכול ילקה על התוספת, ונסיב לה תלמודא לפטורא." ולא ידענא מאי תלמודא ומאי תוספת.
- רבי אלעזר אמר: [התוספת היא] חרישה [תוך שמיטה], והכי קאמר: יכול ילקה על חרישה, דאתיא מכלל ופרט וכלל. ונסיב ליה תלמודא לפטורא, דאם כן, כל הני פרטי למה ליה?
 - ורבי יוחנן אמר: [התוספת היא] ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה, והכי קאמר: יכול ילקה על תוספת ראש השנה, דאתיא מבחריש ובקציר תשבת. ונסיב לה תלמודא לפטורא, כדבעינן למימר לקמן...

כד. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כא עמוד ב

[משנה] יש חורש תלם א' וחייב עליו משום שמונה לאוין: החורש בשור וחמור, והן מוקדשין, וכלאים בכרם, ובשביעית, ויום טוב, וכהן וגזיר בבית הטומאה.

כה. ר"ש מסכת שביעית פרק ב משנה ב

אף על גב דחרישה דאורייתא היא והי' לו לאוסרה בתוספת שביעית, שרי לה הכא ואפילו בזמן בית המקדש כיון שעושה [לצורך פירות ששית].

כו. תוספות מסכת עבודה זרה דף נ עמוד ב "ומשקין"

פירש הקונט' אף על פי שעבודת האילן אסורה שלשים יום לפני ראש השנה, הכא שרי שלא ימותו הנטיעות, דהנך ל' יום דרבנן והכא לא גזור. וקשה, כמאן? אי כר"ע האמר תוספת שביעית דאורייתא מ"ב חריש ובקציר תשבות", ואי כר' ישמעאל הלכה למשה מסיני היא! אלא יש לפרש בשביעית בזמן הזה דרבנן ורבי היא כדאמר אביי בפ"ק דמועד קטן (דף ב:), ולרבא השקאה תולדה היא ואבות אסר רחמנא תולדות לא, ע"ל דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הו' דאורייתא אבל שאר מלאכות אינן אלא מדרבנן.

כז. תוספות מסכת גיטין דף מד עמוד ב "נטייבה"

פ' בקונטרס "נזבלה", וקשה... ומפרש ר"ח 'נטייבה' חרש בה חרישה יתירא, דהוי דאורייתא...

כח. תוספות מסכת מועד קטן דף יג עמוד א "נטייבה"

נטייבה - פ' בקונטרס זבל בהמות ובפ' ר"ח חורש בה חרישה יתירא ובירושלמי מפרש כן. ומ"מ אין נראה שתהא מן התורה...

כט. רמב"ן שמות כג:יא

תשמטנה ונטשתה - תשמטנה מעבודה, ונטשתה מאכילה אחר זמן הביעור. דבר אחר תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה, ונטשתה מזבל ומלקשקש. לשון רש"י. ואיננו נכון, כי לא הוזהרנו מן התורה אלא על חרישה וזריעה, אבל המקשקש והמזבל, ואפילו מנכש ועודר וכוסח וכל שאר עבודות קרקע, אינו אסור מן התורה.

ל. חזון איש, שביעית יח:ג

והעיקר דחרישה מה"ת לכו"ע צ' יום לפני ר"ה, וכש"כ בשביעית עצמה, וכ"כ הרמב"ן בפ' משפטים, וכ"כ תו' גיטין מד:..

לד. שער המלך הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

הנה מבואר מדברי רבינו דא"ע ג דקי"ל דחורש בשביעית אינו לוקה, היינו דוקא לענין מלקות, אבל עובר הוא בעשה שהרי כתיב "ושבתה הארץ" וכתוב "בחריש ובקציר תשבות." ואפילו לר' ישמעאל דדריש ליה לענין שבת ולומר "מה חריש רשות כו" מ"מ שביתת הארץ מחרישה [כלו' שלא לחרוש] משתמע נמי. וכן מוכח בהדיא מהא דפרכינן התם במ"ק תנן "משקין בית השלחין במועד ובשביעית", בשלמא מועד כו' אלא שביעי' בין למ"ד משום זורע בין למ"ד משום חורש, חרישה זוריעה בשביעית מי שרי? והשתא אם איתא דלמ"ד אינו לוקה אין איסורו אלא מדרבנן, היכי פריך בפשיטות חרישה מי שרי, ומאי קושיא?...

שיטת רמב"ם

לב. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר "ושבתה הארץ שבת לד" ונאמר "בחריש ובקציר תשבות"...

לג. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א:י

ומפני מה התירו כל אלה [מלאכות לשמירת האילן], שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם, לא גזרו על אלו, שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות [זריעה וקצירה] ושתי תולדות [זמירה ובצירה] שלהם כמו שביארנו.

לד. ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

ואף על גב דבכל דוכתא הלכה כרבי עקיבא מחבירו, בהא קי"ל כרבי ישמעאל דדריש קרא בשבת בראשית, ואיסור שני פרקים הלכה למשה מסיני הם ולא מקראי, וכן פסק רבינו ז"ל ריש פ"ג דהלכתא ניהו כרבי ישמעאל וכאשר יתבאר שם. וא"כ קרא ללמד על קצירת העומר הוא דאתא, ואיך כתבו רבינו כאן ללמד על השביעית? וכ"ש דאפילו לרבי עקיבא לא מיירי בשביעית גופה אלא בתוספת שביעית כאשר נתבאר, וא"כ פסוק זה לא שייך הכא כלל!

- א: ומכאן נראה לי לומר שדעת רבינו הוא כדעת ר"ש שכתב דחרישה בשביעית אסורה מן התורה. ואף על גב דממעטינן שאר אבות, חרישה לא ממעטינן לה. וכן נראה ממה שא"ר עקיבא "אם לענין שביעית [עצמו, לא תוספת] הרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו'", משמע דפשיטא ליה דחרישה בשביעית אסירה ליה מן התורה. ועד כאן לא פליג רבי ישמעאל אלא בשני פרקים שסובר דלאו דאורייתא ניהו אלא הלכתא, אבל בשביעית גופה לא פליגי, ומודה שהחרישה אסורה מן התורה. ונראה שהדבר מוכרח מעצמו, דכיון דאתאי הלכתא למיסר שלשים יום קודם בחרישה, ודאי דבשביעית גופה אסורה החרישה מן התורה ובכלל "ושבתה הארץ שבת לד" היא, דודאי לא אתאי הלכתא לאסור בתוספת מה שאפילו בשביעית עצמה אינו אסור אלא מדרבנן. ומעתה לכך כתב רבינו פסוק זה כאן להודיענו שאיסור חרישה בשביעית אסורה מן התורה [אף שאינו הפסוק הנכון], והלכתא גלי לן דבכלל "ושבתה הארץ" היא, והסמיך אותה רבינו לפסוק זה שזכר בו חרישה בפירוש.
- ב: ואפשר עוד דכ"ע מודו דמלת "חריש" לצורך חרישה בשביעית גופה הוא דאתא, וכן כתבו בתוספות דלא מייתר, לרבי עקיבא אלא מלת "בקציר" דאלו מלת "בחריש" אצטריך למיסר חרישה בשביעית מדאורייתא, אלא דסבר ר' עקיבא כיון ד"בקציר" אתא לתוספת, "בחריש" נמי לתוספת. ולפי זה אפשר דגם ר' ישמעאל מודה ד"בחריש" לאסור חרישה דבשביעית הוא דאתא, דבהא לא פליג כאשר כתבתי [בתירוץ א'], וייתורא ד"בקציר" לחוד הוא דדריש ר' ישמעאל לקצירת העומר שדוחה שבת...
- ג: ואפשר עוד לומר דאף אם נאמר דלרבי ישמעאל כוליה קרא בשבת בראשית מיירי, לא קי"ל בהא כוותיה, דעד כאן לא דחינן לדרכי עקיבא אלא במאי דקאמר דשני פרקים הוו מן התורה, אבל במאי דקאמר דקרא לא מיירי בשבת בראשית, דלא אצטריך, נקטינן כוותיה. וא"כ מלת "בחריש" לחרישה בשביעית ו"בקציר" לעבור עליו בעשה אחר, כאשר באו כמה אזהרות כפולות בענין שביעית יום טוב ושביתת שבת א"נ דאתא לשום דרשא אחרינא וקציר העומר שדוחה שבת ילפינן לה מקרא אחרינא...

לה. ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א

כל זה כתבתי לרווחא דמלתא שיהא לשון רבינו בדוקא ואליבא דהלכתא, ומ"מ כבר כתבתי פעמים רבות שאין רבינו מדקדק בראיות ובדרשות הפסוקים, ואעפ"י שנדחית הראיה כותב אותה רבינו כיון שהדין דין אמת מסמיך אותו רבינו ז"ל על הפסוק היותר מבואר. ומ"מ הדבר מוכרח שדעת רבינו לאסור החרישה בשביעית מן התורה, או משום דאתאי הלכתא [דתוספת] וגלי לן דבכלל "ושבתה הארץ" הויה או מקרא ד"בחריש ובקציר" וכדעת ר' עקיבא בזה...

לו. תוס' ר' עקיבא איגר לשביעית פרק ב', ס"ק יב

ולי קשה עוד על הרמב"ם הנ"ל, וכן הרא"ה בחינוך הביא עשה דשביעית מקרא ד"בחריש", והרמב"ם בפרק ב' פסק דתוספת שביעית הלכה ורק בזמן המקדש, וזהו כר' ישמעאל ד"בחריש ובקציר" לא קאי אתוספת שביעית, אלא לאורי "מה חריש רשות וכו' יצא קציר העומר בשבת דמותר" ... ואיך הביא הרמב"ם אשביעית? וצ"ע.

לז. שו"ת הרדב"ז (ללשונו הרמב"ם) הלכות שמיטה ויובל פרק א

תשובה הנכון בדברי הרב ז"ל דשלשה מיני חרישה יש:

- חרישה לתקן את הקרקע לא נאסרה מן התורה כלל, וזו היא שכתב הרב ז"ל באותו פרק "כיצד? החורש או החופר לצורך הקרקע וכו'".
- ב' חרישה לחפות את הזרעים וזו זריעה ממש היא. והשתא נימא דזריעה וקצירה תרווייהו כתיב בעשה ולא תעשה שנאמר "בחריש ובקציר תשבות", והיינו עשה, ובלא תעשה שנאמר "שדך לא תזרע... את ספיה קצירך לא תקצור".
- עוד יש חרישה שלישית שהיא לגדל האילנות שהיא בכלל זריעה. כמו שהזמירה היא תולדה דזריעה שהיא לגדל האילן ולהצמיחו כן החרישה לצורך האילנות הוי בכלל זריעה, שע"י חרישה זו גדל האילן כמו שע"י חרישה מגדל הזרע, והוי בכלל זריעה.

לח. **חזון איש, שביעית יח:א-ג**

מ"ק ב' ב' "המנכש והמשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן בו? רבה אמר משום חורש". מכאן יש להוכיח דחורש באילנות חייב משום חורש ולא משום נוטע, אע"ג דהאי חרישה משבחת את האילנות כהשקאה מ"מ חרישה עיקר... ובס' זכרון יונתן הביא בשם רדב"ז דחורש באילנות יש בו משום נוטע ועל זה אנו מוזהרין בתוספת שביעית מה"ת, אבל חרישה בשדה לבן התוספת דרבנן, ולהאמור אין הדבר כן דחרישה באילנות אין בו משום נוטע לכו"ע, ולפיכך חרישה בתוספת מה"ת בין בשדה אילן ובין בשדה לבן...

לט. **שו"ת משפטי עוזיאל כרך ד - עניינים כלליים סימן טז**

אולם דברי הרדב"ז במ"ש שגם חרישה שהיא מחפה את הזרעים אינו לוקה, נסתרים ממשנה ערוכה, מדתנן: יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין. החורש בשור ובחמור וכו' וכלאים בכרם ושביעית (מכות כ"א). הרי לך הלכה פסוקה שהחורש בשביעית לוקה. ולא מתוקמא מתניתין זו אלא בחורש כדי לחפות הזרעים, וכדאוקי רבי יוחנן...

מ. **מרכבת המשנה (העלמא) הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ו**

והכלל דבפרקין הלכה א' דהחרישה [איסור] עשה דבר תורה, ואם עבר וחרש בשביעית לצורך זריעה עובר בעשה, אבל אינו לוקה אלא על הזריעה שהיא בלא תעשה. והחורש בשביעית לצורך זריעה במוצאי שביעית אינו עובר בעשה אלא דאסור מיהות מדברי סופרים.

מא. **ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה י**

לשון זה נראה שסותר מה שכתבתי למעלה שחרישה אסורה מן התורה, שהרי כתב כאן שאין אסור מן התורה אלא אלו לבד! וצ"ל שלפי שאלו המלאכות שהזכיר לגדל הפירות הם, ואם יש לאוסרם משום זרע או משום זומר הוא שיש לאוסרם דדמו להו, לכך כתב שאין אסור מן התורה אלא אבות ותולדות הכתובים בתורה. אבל תולדות אחרים לא, גם לא אבות אחרים. ומיהו חרישה בשדה אילן שהיא לאילנות או בשדה לבן כיון דאתאי הלכתא לתוספת בה נאסרה אלא דלא שייכא הכא...

מב. **חזון איש, שביעית יח:ג**

ומה שדקדקו מל' הר"מ פ"א ה"י שלא הזכיר חרישה אין זה דקדוק, שאין זה עיקר מקומו ולא בא אלא לשלול איסור שאר עבודות.

מג. **רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א:ג-ד**

ג: וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרטן הכתוב לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד הוא חייב ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותו מכת מרדות.
ד: כיצד? החופר או החורש לצורך הקרקע או המסקל או המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריך או המרכיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותו מכת מרדות מדבריהן.

מד. **דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל א:ב:י**

אינו לוקה מן התורה. דוקא מלקות ליכא (טז) אבל איסור דאורייתא יש בחרישה מהלכה למשה מסיני דאפי' בתוס' שביעית אסור כ"ש בשביעית

מה: **דרך אמונה - ציון ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ב ס"ק (טז)**

ואף על גב דכתב רבנו בסמוך הלכה ד "החורש לוקה מכת מרדות" ואין דרך רבנו לכתוב מכת מרדות על איסור דאורייתא כמו שביארנו בבה"ל בפ"ב ממע"ש ה"ו [וכן קשה על נוטע], שאני הכא שהי' תקנה דרבנן על כל התולדות [כולל אלו שהן דרבנן ואלו שהן מדאורייתא] שלוקה מכת מרדות, ולא יצאו אלו [שהן דאורייתא] מהכלל כיון שאין בהן מלקות מדאורייתא:

למה אין מלקות?

מו. **כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א**

בריש מ"ק (דף ג') ובחרישה בשביעית נחלקו ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה, ומספיקא לא מלקינן ליה, ועוד דרבא דאמר אהני תולדות מיחייב אאחרנייתא לא מיחייב סבר כוותיה, ועוד דבירושלמי פ"ז [כלאים ח:א?] סיימו דרבי יוחנן סבר אין לוקין:

מז. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה א:ו

ונאמר בחריש ובקציר תשבות. ואף על גב דקי"ל כמאן דמוקי האי קרא לענין שבת למילף מינה דקצירת העומר דוחה שבת ולא כמ"ד דמוקי לה בשביעית, מ"מ לא חש רבנו להביא פסוק זה כיון שאין נ"מ להלכה, וחרישה אסורה מדאורייתא מהלכה למשה מסיני כדלקמן פ"ג ה"ה אלא שאין לוקין עליה שאין בה לאו:

פסידא

מח. חזון איש, שביעית יח:ד

מ"ק ד: " [אסור לחפור אמה בשביעית] מפני שמכשיר אגפיה לזריעה... בשביעית אוסר ראב"ע אף במקום פסידא אע"ג דמכשיר אגפיה נמי תולדה נינהו, וראוי להתיר כמו השקאה!... ומשמע דלא התירו תולדות חרישה בחפירה, כיון דהוא עיקר מלאכת חרישה. וכן למ"ד שביעית בזה"ז דרבנן לא התירו חרישה משום הפסד כיון דחרישה וזריעה הן עיקר השביתה של שביעית.

[ועוד דאין היתר במקום פסידא בשביעית כמו במועד, דבמועד לא נאסר במקום פסידא, אבל שביעית איסורה אף במקום פסידא, אלא במקום שאי אפשר לעמוד התירו. ואין לנו [היתר] אלא דברים הכוללים את הרבים, אבל מאורע של יחיד לא התירו במקום פסידא, וכמש"כ הר"מ פ"א ה"י "ומפני מה התירו כל אלה כו" ושמע דמשום הפסד פרטי לא התירו...] ואע"ג דמשום ארנונא התירו הכל כדאמר סנהדרין כו., התם אניסי טפי ע"י המלכות וקרוב הדבר לפיקוח נפשות ע"י עניות וגביית ארנוניות.

[והא דכתיב וא"ת מה נאכל וגו' וצויתי את ברכתי, אין הכונה הבטחה שלא תבוא לידי פיקוח נפש ע"י חסרון תבואת שנה שביעית, אלא הבטחת ברכה בשביל שמירת שביעית. ו"מה נאכל" דכתיב ר"ל לא כמו שתחשוב בדרך הטבע ששביעתך תביא לך הפסד ותחיה בחיי צער, אלא אצוה לך את הברכה, והבטחה זו אפשר שיגרום החטא לקפחה. וגם הברכה אינה אלא לכל ישראל, אבל היחיד יוכל ללקות בשביל חברו. ומצות שביעית נדחית מפני פיקוח נפש ככל מצוות התורה בשעת מצור ומלחמה ואין להם לחם לאכול. ובזה ניחא שהניחו כרכים מלקדש כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ולא סמכו על הבטחת ברכה בששית, דודאי גם עניים בכלל הברכה, אלא שראו שגברה העניות ולא אמרה תורה לסמוך על הברכה להמנע מהשתדלות המחויבת בדרכי הטבע.]